

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 29. julija 1868. ~

Gospodarske stvari.

Umni živinorejec.

Živinorejcu je treba mnogo znanstva, skoro bi rekli, da bi moral imeti saj nekoliko znanosti tudi iz zdravilstva, kajti težko je včasih ločiti mejo, kje je konec živinorejni vednosti in kje se začne živinozdravilstvo. V tem smislu se živinoreja začne že s tem, da se mlado rodi in se konča, kadar odrasla živina pod zlo gré.

Mnogo živine pa gré pod zlo v tem času, ko se rodi na svet. Treba tedaj, da si gospodar vé pomoči ob porodih živine. Porodi so ali lahki in naravni, ali pa so težavni, da jih narava (natura) sama po sebi brez umetne pomoči opraviti ne more.

Naj gospodarji naši in gospodinje izvedó,

kako se jim je obnašati pri naravnih lahkkih porodih.

Če gré vse po sreči, opravi se porod brez človeške pomoči. Vse, kar nam je takrat storiti, je to, da polajšamo porodu trud in težave in da odvrnemo vsaktero nevarnost za staro in mlado živino.

Polajšamo pa poroda težave, da zadnje dni pred porodom ne bašemo živine s preobilno klajo, posebno s tako ne, ki ji vamp preveč napenja, zlasti ako je živina debela in močna; piti hladne vode naj se ji daje večkrat, in s pijačo in primerno pičo naj se pripomore, da si živina vsaki dan čeva izprazni blata in mehur scavnice, da nista mlademu na poti, kadar se iz maternice pomikuje na svet. Tudi naj se kobila zadnje dni v delu še bolj varuje. — Hlev naj bo zračen, pa ne presoparen in tudi ne premrzal, zlasti ne sme sapa skozi hlev pihati, zakaj vedeti je treba, da mlado je bilo v maternem telesu velike gorkote (30 stopinj) vajeno in se tedaj lahko prehladí; a tudi starka, ki se je ob porodnih težavah zlo zdelala in spotila, se lahko prehladí in potem zbolí za porodno vročnico, ktera je ena najhujih bolezni. — Stelje naj se ji obilno in čisto suhe dá; nastelje naj se pa tako, da z zadnjim koncem enmalo niže stoji, kakor s sprednjim, ker to izhod mlademu zeló polajša.

Ne da bi se živini dajala kakošna zdravila, ki živino preveč zgrejejo ali rodila zdražijo, kakor so česenj, žefran, strupeno brinje (sabina) in druge enake reči kakoršnega koli imena.

Odvrne se pa nevarnost od stare in mlade živine, da se ne poškoduje, da se odloči porodni živini dovolj velik prostor, in odpravi vse, s čemur bi se utegnila poškodovati.

Vselej je treba, da je kak pameten človek ali pametna dekla pri porodu pričujoča, zlasti pri taki živini, ktera še le prvokrat stori, ker taka včasih na mlado brca in ga k sebi ne pusti; svinje celó mlade požreti

hočejo, zato jih je treba poredoma od starke na stran devati, dokler niso vsi na svetu.

Če živina ležé stori, primeri se včasih, da se popkovina (žnora) ne odtrga. Takrat je treba, da jo kdo brž odreže al raztrga, če ne, preveč se nategne in popkova kila napravi. Popkovina se pa raztrga tako le: z eno (levo) roko se popkovina prime blizo popka mladega živinčeta in se trdo drži, z drugo (desno) roko pa se odtrga. Zavezati odtrgane popkovine treba ni, ker trgane rane ne krvavijo rade. Ako pa popkovino odrežemo s škarjami kaka dva dobra palca od popka, takrat jo moramo popred proti popku poprej z močnim, pa ne pretankim trakom prevezati, da mlademu preveč krvi ne odteče; kajti to bi ga preveč oslabilo, čeravno ne umorilo.

Tudi vime je treba že pred porodom poskusiti: alimleko rado iz njega teče ali ne; včasih se primeri, da se sesci zabašejo, mleko odtekati noče, vime se potem napne, z obilnim mlekom nabaše in zavoljo tega poslednjič vname. Treba je tedaj, da v taci okoliščinah se sesci s pooljeno ali mastno roko pomolzejo. Če bi živina tega rada ne pustila, naj jo več ljudi prime in naj se ji ena sprednja noga vzdigne, ker potem, le na treh nogah stoječa, ne more brcati.

Ko je živina storila, naj se ji novorojeno živinčce blizo dene, da ga more oblizati in očediti; s soljo, moko, janežem in tako šaro ni treba ga poštopovati, saj ga mati rada liže brez teh mazarij, ki mu več škodijo kot koristijo. Če bi mladič preslab bil, da se ne more kmalu vzdigniti in matere sesat iti, naj se pusti nekoliko časa pri pokoju, da ležé bolj k moči pride; če je le slab, naj se mu pomaga in drži, da se napije prvega mleka.

Včasih je kobila ali krava tako huda, da ne pusti sesati mlademu, ki je v nevarnosti poškodovanemu biti. Taka živina se mora s silo primorati, če z lepo ne gré; zlepo se pa mora vselej izprva poskušati. Sila pa obstoji v tem, da se hudi živini ena sprednja noga vzdigne, v tem pa pomagač postavi mlado k vimenu. Tudi pomaga, če se starki oči zavežejo in se ji mlado pod nos postavi, da ga duha. Če vse ne pomaga, tedaj se ji morajo noge tako zvezati, da brcati ne more. Včasih so kaka 2 dni velike homatije, predno se mati mlademu privadi.

Praseta se morajo tako dolgo na strani pustiti, da iztreba od starke gré, sicer jih napade in včasih celó požre; pa tudi iztrebe ji ni treba privoščiti, ker potem še požrejšnja po mladih postane. Po sescih naj starko kdo rahlo praska, da se vleže, in kadar leži, naj se praseta pristavi najpoprej k prednjim sescem, ker imajo ti večidel iz prva največ mleka. — Če bi pa svinja predivja mlade le pokončati hotela in se nikakor prisiliti ne more, da bi dobrovoljno prepustila

sesce mladim, naj se mladi po životu, starka pa okoli gobca namažejo z žganjem, brinovcem ali pivom (olom), kajti obilne skušnje učijo, da duh teh reči sprijazni starko z mladimi.

Pri ovcah je včasih treba, da se volna okoli in po vimenu postrizže, da jagneta morejo lože do sescev, in sesaje ne požirajo volne.

Živina potrebuje, zlasti po težkem porodu, počitka in večji skrbi; naj ostane pri pokoju v gorkem, pa ne presoparčnem hlevu, in če je zdrava, naj se ji daje, pa malo na enkrat, tečne klaje, močnate pijače. Najmanj 8, pa tudi 14 dni naj bo brez dela.

Mlado živinče naj sesá pri materi, če bo za rejo, delj časa in sicer tako dolgo, da zobé dobí in želodec dovelj močan postane; teleta, jagneta in koze naj sesajo 6 tednov, žebeta 6 mesecev; prasci in psiči tako dolgo, dokler kaj mleka v vimenu dobivajo in jih starke sesati pustijo.

Gospodarske skušnje.

* Da jabelka, hruške in češplje (slive) ne bodo črvice, naj se veje drevja, kadar začne cvesti, poškopijo z vodo in jesihom; v ta namen naj se 1 del jesiha zmeša z 9 deli vode, in s škropilnico poškopé cvetni popki. Cesarska vrtnarska družba francoska je skusila in potrdila to jesihovo vodo.

Gospodarske novice.

* Indigo na Hrvaškem. Gosp. Devidè, tajnik hrvaške trgovske zbornice, je poskusil saditi indigo, ker je videl, da je hrvaški kraj za ta pridelek ves pripraven. S pomočjo c. kr. kupčijskega ministerstva je dobil dobrega semena te rastline iz Bombaya in Belize. Ker je gosp. Devidè prejel semena odveč, dobí ga od njega, kdor ga želi, ako ga že ni razdelil. Indigo je zeló draga modra (plava) barva; ako bi obrodila tudi pri nas ta rastlina, bil bi dobiček velik.

* Na Goriškem se nadjajo dobre letine, ker je bolezen vinske trte znatno ponehala. Tudi svilorejci so zadovoljni; pridelek kokonov štejejo na 300.000 funtov do 500.000 gold. v vrednosti.

* Tudi na Koroškem je bila letos sviloreja večidel srečna. Skrb svilorejcev — piše časnik koroške kmetijske družbe — pa se še le takrat prav začne, ko so kokoni dodelani in gospodarji ne vejo, kam bi jih prodali. (Tudi na Kranjskem je, žalobog, taka!)

* „Slov. Gospodar“ priporoča „Haloško vinarico“ tako-le: „Lepe vinske Haloze so v nevarnosti znebiti se skoro domačih gospodarjev ter tujcem pasti v oblast; treba je tedaj pomoči in ta bi po mojem mnenji bila veliko vinarsko društvo, ktero bi se menda priлично imenovalo „Haloška vinarica“; ta naj bi obsežala vse Haloze počenši od Laporja pri južni železnici tje do Vinice na Bezjačkem. Tega društva bi se moralo udeležiti kolikor največ Haloških vinogradarjev, posebno razumnejših in primožnejših, plačujočih malo letnino. Namen bi mu bil: pomoč denarna ubožnejšim vinogradarjem, zboljšanje trsnega nasada (ker še ni primeren in ne daja prav okusne kapljice), vvedenje vzornega obdelovanja, vinotrštvo, zadolžena zemljišča reševati dolgovi, kupovati vinograde ter prodajati po zmerni ceni marljivim viničarjem tako, da bi je ti na več obrokov, p. deset, poplačali. Tako bi se ohranilo, kar še ni v tujih rokah, ter po letih pridobila večina prodanih gornin.“ — Gotovo je ta nasvet resnega prevdarka vreden.

Cena kuhinjske soli.

Po novi postavi je cena za dunajski cent kuhinjske soli taka: V Gmunden-u in Ischl-u kamenena sol po 5 gold. 80 kr., v Halajnu kuhana sol po 5 gld. 20 kr., v Vilički in Bohniji kamenena sol po 5 gold. 60 kr., v Pirani in Kopru bela morska sol po 5 gold. 24 kr., v Dalmaciji bela morska sol po 4 gold. 4 kr., siva po 2 gold. 60 kr., v Trstu bela morska sol po 5 gold. 40 kr., v Voloski bela morska sol po 5 gold. 44 kr. Za prebivalce Salcburškega je ustanovljena cena (limito) halajnske kuhane soli po 4 gold. 90 kr., — za prebivalce v Istriji bela morska piranska in koperska po 4 gold., tržaška po 4 gold. 26 kr., vološka po 4 gold. 20 kr., — za ribiče v Istriji in Gradu za osoljevanje rib: piranska in koperska po 2 gold. 40 kr., tržaška po 2 gold. 50 kr., vološka po 2 gold. 60 kr., za ribiče dalmatinske pa dalmatinska morska sol po 2 gold. 22½ kr.

Kmetijske kratkočasnice.

* Zakaj Jurčkov Jaka grah ponoči sadi? — Pavle: Povej mi vendar, sosed, zakaj sadiš ti grah ponoči? — Jaka: E, zakaj ti ne bi povedal! Poprej so zmiraj vrabci gledali, kam da seme pokladam, in pozobali so mi ga vsega. Zdaj ga sadim ponoči, da me ti štrkovci ne vidijo.

* Kako se vreme v pratiki nareja. Tiskar v Komornu je pred mnogimi leti izdajal magjarsko pratiko, v kateri je za vsaki dan bilo vreme prerokovano. V rokopisu, po katerem se je pratika tiskala, pa je pisatelj za 13. dan svečana pozabil začrkati vreme. Pratika se ima že tiskati, a zdaj se pogreša vreme za 13. svečana. Stavec pošlje fanta do gospoda; al ta je bil v kavarni in je kvartal. Fant stopi k njemu in mu reče, da 13. svečanu ni vreme pripisano v pratiki; v istem hipu pa zgubi gospod pagata, ki ga je za „ultimo“ napovedal; ves razkačen zarad te zgube zarentači: „da bi ga strela“ — Fant misli, da strela veljá pratiki ter teče v tiskarnico in velí, da se vpiše strela. Pratika tedaj prerokuje hudo vreme 13. dan svečana tistega leta in vse se norca dela iz neumnega pratikarja. Al glejte! naključilo se je, da je tisto zimo res 13. svečana zeló grmélo in od tistihmal bi glavo zastavili kmetje okolice komoranske, da je ta pratikar pravi vremensk prerok.

Slovstvene stvari.

Predlog Matici slovenskej na blagohotni prevdarek.

Podpisani stavi sledeči predlog:

„Naj blagovoli Matica slovenska zaključiti, da se ima razpisati proglas, v katerem naj se pozovejo slovenski rodoljubi na nabiranje narodnega literarnega blaga, v katero spadajo: 1. narodne pesmi, 2. narodne pripovedke, 3. narodni pregovori, 4. narodni običaji, vraže, vganjke, igre in plesi, 5. osebni in topografični imenik.

Kar se tiče národnih pesmi, imamo dvoje izdanj, naime Koritkovo in St. Vrazovo, oboje od 1839. leta. Od tistega časa posebnega izdanja ni bilo več. Mnogo se je pa med tem narodnih pesmi po raznih slovenskih knjigah in časopisih ponatisnilo, na pr. v kranjskeji „Čbelici“, v „Glasniku“, „Koledarčku“ itd. Veliko jih pa še leži v rokopisih. Tukaj napomenim